

- О.В. Мартяковой. – Донецк: ДВНЗ «ДонНТУ», 2010. – 688 с.
3. Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) за видами економічної діяльності 2010 – 2015 роках [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
  4. Тютюнник, І.В. Аналіз сучасного стану машинобудівної галузі України [Текст] / І.В. Тютюнник, В.А. Міщенко // Вісник НТУ «ХП». – 2015. – № 28 (1137). – С. 109 – 113.
  5. Анализ мирового рынка светодиодной светотехнической продукции [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://nprpss.ru/public/Files/20151005/World_LED_market_report_part1_presentation.pdf
  6. Мировой рынок светотехники [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ltcompany.com/media/uploads/2015/05/08/2014-11122014-11-14-3.pdf>
  7. Аналіз ринку електроосвітлювальних приладів в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uk.x-pdf.ru/5tehnicheskie/2217498-22-formuvannya-mehanizmiv-upravlinnya-yakistyu-pidvischennya-konkurentospromozhnosti-pidpri-mstv-vii-mizhnarodna-naukovo-pr.php>
  8. Олейник, В. Светотехнический рынок Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://svet.com.ua/files/files/5306204/00rinoknpi2015.pdf>

Отримано 13.09.2016

УДК 658:338.3

Наталія МАРИНЕНКО

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

***Резюме.** Проаналізовано особливості розвитку підприємств машинобудівної галузі в сучасних умовах господарювання. Вказано, що у довоєнний час обсяг виробленої машинобудівної продукції в Донецькій і Луганській областях займав значну частку питомої ваги в загальному обсязі вітчизняного машинобудування. Дані аналізу свідчать про те, що підприємствам, за рахунок локального впровадження технологічних ініціатив, вдавалося отримувати й виконувати замовлення, проте більшості з них, що опинилися на непідконтрольній Україні території, довелося призупинити виробництво. Показано, що потенційним є збільшення обсягів постачання електричних машин та устаткування в європейські країни, зокрема у Німеччину, Польщу, Угорщину та у країни Азії, де найбільш затребуваними є вітчизняні котли, машини, апарати і механічні пристрої (Індія, Китай). Встановлено, що привабливим у перспективі є розвиток торгових відносин з країнами Африки. Відзначено, що імплементація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС вимагатиме від промислових виробників, у першу чергу, відповідності європейським стандартам якості та впровадження екологічної технології виробництва.*

***Ключові слова:** машинобудування, розвиток, воєнний конфлікт, експорт.*

Nataliia MARYNENKO

FEATURES OF UKRAINE'S MECHANICAL ENGINEERING ENTERPRISES DEVELOPMENT UNDER MODERN CONDITIONS

***Summary.** The features of the mechanical engineering industry enterprises' development under current economic conditions are analyzed. The ongoing escalation of the military conflict in Eastern Ukraine resulted in the worsening of situation in mechanical engineering as the volume of its production in Donetsk and Luhansk regions accounted for a significant share in the total volume of domestic mechanical engineering industry production. The analysis data testify that enterprises, due to the local application of technological initiatives, succeeded in receiving and fulfilling orders. But most of them, found at the territory of Ukraine being uncontrolled, had to shut down. Analysis of the Ukraine's mechanical engineering enterprises development tendencies makes it possible to state that 2014 was found to be the most crisis year for exporting to the European market. However, it is observed that during the first five months of 2015, exports to Europe has already accounted for 80.6% of total exports in 2014. It is indicated that supply of electric machines and equipment into some European countries (Germany, Poland, Hungary) tends to increase as well as the supply to Asia, where domestic boilers, machines, instruments and mechanical devices are among the most popular ones (India, China). It is determined that the*

development of trade relations with African countries is attractive in the long-term perspective. The priority requirements for domestic industrial manufacturers in the framework of the Ukraine-European Union Association Agreement implementation concern the compliance with European quality standards and ecological production technology to be used.

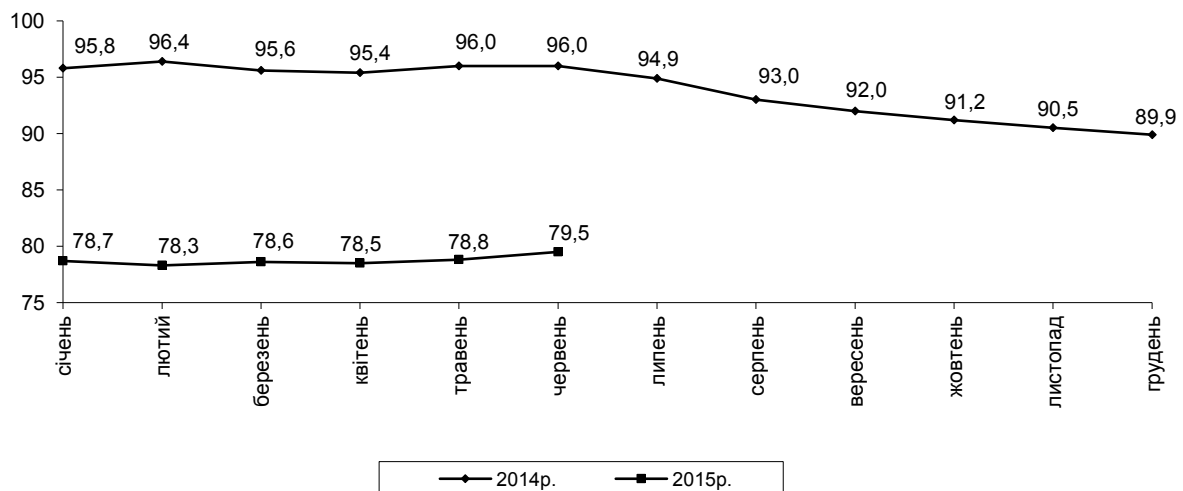
Key words: *mechanical engineering, development, military conflict, exports.*

Постановка проблеми. Тотальне скорочення обсягів промислового виробництва відбувається з середини 2014 року, як правило, внаслідок розгортання воєнного конфлікту на сході країни, де зосереджено потужний промисловий потенціал і стратегічно важливі для економіки держави металургійні та машинобудівні підприємства. Втрата контролю над частиною Донецької та Луганської областей, переорієнтація від традиційних ринків збуту, девальвація національної валюти – основні фактори скорочення обсягів промислового виробництва, в першу чергу провідних галузей – металургії та машинобудування. Тому проведення аналізу динаміки розвитку промислових підприємств у сучасних умовах господарювання дозволить виділити переваги та недоліки, з якими зіштовхнулися вітчизняні підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку промислових підприємств України була предметом дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів: А.І. Амоші, Б.М. Андрушківа, О.Г. Білоруса, Б.І. Валуєва, Б.М. Данилишина, І.О. Дергачова, М.І. Долішнього, О.П. Зайцевої, І.І. Іщенко, М.Б. Ковальчука, Т.П. Коропової, Г.Г. Козоріз, А.І. Кредісова, Н.О. Кухарської, І.І. Лукінова, І.П. Продіуса, Д. Ліндсея, М.Г. Чумаченка та ін. Незважаючи на те, що в Україні триває політико-економічна та військова криза, наша держава має великий експортний потенціал і значну кількість нових конкурентоспроможних розробок у різних галузях економіки. Тому дослідження та аналіз економічного стану підприємств, а також особливостей їхнього розвитку на сьогодні особливо актуальні.

Метою статті є проведення аналізу динаміки розвитку машинобудівних підприємств України в сучасних умовах і виділення основних особливостей їхнього функціонування та факторів впливу на основі отриманих результатів.

Виклад основного матеріалу. Згідно з даними Державної служби статистики України у червні 2015 року порівняно з попереднім місяцем та червнем 2014 року індекс промислового виробництва становив відповідно 101,5% та 81,9%, за підсумками січня-червня 2015 року – 79,5% (рис. 1) і склав 709987,0 млн. грн. [1].

Рисунок 1. Індекс промислової продукції (наростаючим підсумком, %)

Figure 1. Index of industrial production (by cumulative growth, in percentage)

Формування механізму зміцнення конкурентних позицій національних економічних систем у глобальному, регіональному та локальному вимірах

Обсяг реалізованої машинобудівної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції за останні десять років коливався в середньому на рівні 10 – 11%. Найбільшу частку в обсязі реалізованої машинобудівної продукції займає виробництво машин, устаткування й транспортних засобів.

Погіршення ситуації в машинобудуванні спостерігаємо під час загострення бойових дій на Сході країни. У довоєнний час обсяг виробленої машинобудівної продукції в Донецькій і Луганській областях займав значну частку питомої ваги в загальному обсязі вітчизняного машинобудування.

До 2012 року питома вага однієї лише Донецької області в структурі машинобудування України становила понад 21%. З 2012 року спостерігалось поступове зниження цієї частки з 17,7% до катастрофічних 5,2% в 2015 році (табл. 1).

Таблиця 1

Обсяг виробленої машинобудівної продукції в Україні і питома вага Донецької області в структурі машинобудування [6, 7]

Table 1

The volume of mechanical engineering production in Ukraine and share of the Donetsk region in the mechanical engineering structure [6, 7]

№ з/п	Найменування	2012	2013	2014	Січень – червень 2015
1	Обсяг виробленої машино-будівної продукції в Україні (млн. грн.), у т.ч.:	140539,3	113926,6	94088,4	44517,6
2	у Донецькій області (млн. грн.)	24892,0	17215,2	9518,7	2352,7
3	Питома вага Донецької області, %	17,7	15,1	10,1	5,2

Дані таблиці 1 свідчать про те, що обсяг виробництва машинобудівної продукції знижувався разом із обсягом виробництва і в Донецькій області. Незважаючи на те, що більшість вітчизняних машинобудівних підприємств потребувала техніко-технологічної модернізації парку обладнання, рівень фізичного та морального зносу виробничих потужностей перевищував позначку 60%, однак підприємствам, за рахунок локального впровадження технологічних ініціатив, вдавалося отримувати і виконувати замовлення. Проте більшості з них, що опинилися на непідконтрольній Україні території, довелося призупинити виробництво.

Цим можна пояснити те, що з початку військової агресії Російської Федерації (РФ) на Сході країни, обсяг виробництва на кінець 2014 року зменшився майже в два рази і склав усього 9518,7 млн. грн., у той час як у довоєнному 2013 році цей показник становив 17215,2 млн. грн.

Даний факт пояснює те, що за останні кілька років зменшилося виробництво таких основних видів машинобудівної продукції, як машини бурильні та прохідницькі для потреб добувної промисловості, проте збільшилося виробництво машин та устаткування для аграрного сектора – для перероблення м'яса тварин чи свійської птиці.

Значне скорочення машинобудівного виробництва відбулося через зупинення виробничого процесу на таких великих підприємствах машинобудування (дані по Донецькій та Луганській областях), як:

1. ТОВ «Ясинуватський машинобудівний завод» (завод частково зруйнований в ході артилерійського обстрілу).
2. ПАТ «Луганськтепловоз» (не працює).

3. ПАТ «Стаханівський вагобудівний завод» (не працює).
4. Державна акціонерна холдингова компанія «Топаз» (виробничі потужності вивезені в Росію).
5. ДП «Лутугинський науково-виробничий валковий комбінат» (завод зруйнований, частину обладнання вивезено до Росії).
6. Луганський завод електронного машинобудування «Машзавод-100» (не працює).
7. ПАТ «Донецькгірмаш» (не працює).
8. ПрАТ «Горлівський машинобудівник» (не працює) [8].

Варто відзначити, що в довоєнний час машинобудівний комплекс Донецької області налічував 146 підприємств, які працювали за трьома основними напрямками:

- виробництво машин та устаткування;
- виробництво транспортного обладнання;
- виробництво електронного обладнання [9].

Експорт машинобудівної продукції в країни СНД у 2014 році зменшився на 71,2% або на 4676878 тис. дол. Найбільше скоротилися поставки електричних машин та устаткування, а також залізничних або трамвайних локомотивів. У 2015 році на пострадянському просторі серед основних покупців електричних машин є Білорусь – 13608,0 тис. дол., Казахстан – 10265,3 тис. дол. та РФ – 111002,0 тис. дол. На даний час найбільшим покупцем залізничних локомотивів залишається РФ – 42247,2 тис. дол.

Протягом багатьох років формувалися торговельні відносини між РФ та Україною, для якої РФ була найбільшим споживачем вітчизняної промислової продукції. Та за нових умов українські промислові виробники при підтримці уряду шукають нові ринки збуту, перш за все європейські.

Кризовим 2014 рік виявився і для експорту на європейський ринок. Проте за перші п'ять місяців 2015 року обсяг експорту до країн Європи вже складав 80,6% від загального обсягу експорту за 2014 рік.

Потенційним є збільшення обсягів постачання електричних машин та устаткування. Упродовж перших п'яти місяців 2015 року Німеччина придбала електричних машин на суму 127718,8 тис. дол., Польща – на 130754,9 тис. дол., Угорщина – 179602,0 тис. дол.

Зростання експорту промислової продукції в країни Європи зумовлено підтримкою України Європейським Союзом (ЄС), який скасував мита на 95% товарів з України. Це означає, що українські товари експортують на ринки країн ЄС за тарифними ставками, аналогічними тим, які запрацюють протягом першого року дії Поглибленої та всеосяжної угоди про вільну торгівлю між Україною та ЄС. Водночас європейські товари імпортують в Україну у звичайному режимі. На сьогодні у межах дії автономних преференцій вже сформувалося коло основних європейських споживачів вітчизняної продукції, серед яких Республіка Польща (15,6%), Італія (14,5%), Німеччина (9,4%), Угорщина (8,9%), Іспанія (6,9%), Нідерланди (6,5%).

Імплементация Угоди про асоціацію між Україною та ЄС вимагатиме від промислових виробників, у першу чергу, відповідності європейським стандартам якості та впровадження екологічної технології виробництва. Для більшості машинобудівних підприємств даний факт зумовлює проведення модернізації обладнання та впровадження прогресивніших технологій в середньотерміновій перспективі.

Потенційним до збільшення експорту вітчизняної машинобудівної продукції також є ринок країн Азії. На відміну від європейського та російського ринків, тут найбільш затребувані вітчизняні котли, машини, апарати і механічні пристрої. До Індії впродовж перших п'яти місяців 2015 року було поставлено ядерних реакторів, котлів та машин на суму 48380,3 тис. дол., до Китаю – на 47294,4 тис. дол.

Після вибору європейського напрямку розвитку України, ЄС став найголовнішим партнером у зовнішньоекономічних зв'язках нашої держави. Водночас, поки йде політична і торгова війна з РФ, помітним є зміцнення позицій Китаю як торговельного партнера України. Перспективним є проект «Нова Євразія», який передбачає об'єднання Китаю і Європи залізничним транспортом. Географічні дані свідчать, що найкоротший і швидкий шлях між Китаєм і Європою лежить не через Транссибірську магістраль, а через «Центральний коридор», або, як його називають китайці, «Сухопутний міст Нова Євразія» [10].

Привабливим у перспективі є розвиток торговельних відносин з країнами Африки, у яких сформований попит на таку машинобудівну продукцію, як наземні транспортні засоби (крім залізничних).

Висновки. У даному дослідженні встановлено, що, не зважаючи на економіко-політичну кризу, втрату контролю над частиною Донецької та Луганської областей, і, як наслідок, скорочення машинобудівного виробництва через зупинення виробничого процесу на великих підприємствах, вітчизняна машинобудівна продукція користується попитом у ряді країн, у першу чергу – європейських. Розвиток торгівлі з країнами ЄС, Азії та Африки є суттєвою альтернативою для України в умовах майже повного розірвання зовнішньоекономічних зв'язків з РФ.

Conclusions. Thus, the carried out research testifies that despite the economic and political crisis, the loss of control over a part of the Donetsk and Luhansk regions, the reduction of mechanical engineering industry production because of the large enterprises shut-down, domestically made mechanical engineering products are demanded in a lot of countries, majorly in European ones. The development of trade with the EU, Asia and Africa is a significant alternative for Ukraine under almost complete termination of foreign economic relations with Russian Federation.

Використана література

1. Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) за видами економічної діяльності за 2001 – 2011 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2007/pr/orp_rik/orp_06_u.htm
2. Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) за видами економічної діяльності за 2010 – 2014 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2013/pr/orp_rik/orp_rik_u.htm
3. Виробництво основних видів промислової продукції за 2011 – 2014 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2006/pr/prm_rik/prm_rik_u/vov2005_u.html
4. Виробництво основних видів промислової продукції за 2003 – 2010 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2006/pr/prm_rik/prm_rik_u/vov2004_u.html
5. Країни за товарною структурою зовнішньої торгівлі на 2 зн. УКТЗЕД [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2015/zd/kr_tstr/arh_kr_2015.htm
6. Головне управління статистики у Донецькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://donetskstat.gov.ua/statinform1/industry.php>
7. Обсяг реалізованої промислової продукції (товарів, послуг) за видами економічної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2007/pr/orp/orp_u/arh_orp_u.html
8. Елена Посканная. Заводы Донбасса. Разбомбили, работают, вывезли в Россию? [Электронный ресурс] / Елена Посканная. – Режим доступа: <http://gordonua.com/news/society/Promyshlennost-Donbassa-Svobodnyy-polet-ili-svobodnoe-padenie-74032.html>
9. Машинобудівний комплекс Донецької області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://donoda.gov.ua/?lang=ua&sec=04.01.04&iface=Public&cmd=main&args=s:498>
10. Юрай Месік. Україна та новий Шовковий шлях: чи візьме Київ участь у «проекті сторіччя»? [Електронний ресурс] / Юрай Месік. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/06/2/7034385/>

Отримано 25.11.2015